

בשיח הציבורי ולטפח אותו ככל הניתן, למרות הפיתוי לסנוט בהם.

הדרך להחזיר את ההון הסימבולי למשטרה ולהגן על הסדר הציבורי היא לחזור אל מושכלות היסוד: הגנה על אזרחים שומרי

חוק, שמירה על החוק והסדר, אמירת אמת, הגנה על השוטרים מפני המשפטנים והתקשורת, ומיצוי הדין עם שוטרים פורעי חוק בצורה מהירה, חדה ושקטה.

ד"ר רונן שובל הוא דיקן מכון ארגמן של קרן תקווה.

יאיר רוטשילד

אל תחכו למכינה

הנוער נוהר למכינות הקדם-צבאיות כי הן נותנות לו ידע וערכים נצרכים שבתו הספר אמורים, וגם יכולים, לתת להם – וכמעט לא נותנים. אפשר גם אחרת

בנוגע לתפקודה של מערכת החינוך. מה גורם לכך שעוד ועוד בני נוער במדינה מבקשים מסגרת חינוכית נוספת אחרי שתים-עשרה שנים מלאות במערכת שהחינוך הוא תפקידה? מדוע מוכנים בני נוער כה רבים "להקריב" לשם כך בין חצי שנה לשנה וחצי נוספות מחייהם – מעבר לשנות השירות הצבאי?

אם כל העניין היה טמון במהות שמציין הכינוי "מכינות" במקורו, דהיינו הכנה ממוקדת לקראת הצבא, היה אולי אפשר לומר כי סביר שגורם כזה יתקיים ויידרש לצידה של מערכת החינוך הכללית ומחוצה לה; שכן שאלת היחס בין מערכת החינוך לצבא היא שאלה מורכבת, ויש סיבות רבות ליצור הפרדה ברורה ביניהם. ברם, מעבר לכך שתרומתן של המכינות לשירות הצבאי של חניכיהן נתונה במחלוקת בשדה המחקר, גם בשטח זו איננה המטרה המרכזית של המכינות עצמן, וגם לא הסיבה שבני נוער שועטים אליהן. אותם בני

זה כבר זמן מה שפרויקט המכינות הקדם צבאיות בישראל מתקדם מחיל אל חיל. מבחינה כמותית על פי אתר מועצת המכינות, פועלות כיום 59 מכינות רשמיות, ולאחדות מהן יש כמה וכמה שלוחות. עליהן יש להוסיף יותר מעשרים מוסדות השייכים לתוכנית 'אופק' – תוכנית הכנה לצבא חצי-שנתית – שהן למעשה מכינות לכל דבר ועניין, גם בתפיסתן העצמית. רק לפני כשלוש שנים, עת פורסם בכתב עת זה מאמר פרי עטו של יניב מזומן, ראש מכינת מיתרים-לכיש, היו בישראל 47 מכינות רשמיות ו-17 מכינות של תוכנית אופק. זו צמיחה של 25% לפחות בשלוש שנים – מגמה שנמשכת מאז הקמתה של המכינה הראשונה בעלי ב-1989. על אף הגידול המהיר נראה כי ההיצע עדיין אינו עומד בביקוש וכי השוק רחוק מאוד מרוויה. מדובר בהצלחה מסחררת.

הצלחתן של המכינות מעלה שאלה עמוקה

כלפיה ותחושת מסוגלות לגבי היכולת לפעול בתוכה ולחולל שינוי.

אלו הן מטרות ראויות מאין כמותן ומשימות חינוכיות מהמעלה הראשונה, שכרוכה בהן הבטחה גדולה לגבי עתיד מדינתנו ובריאותה וחיוניותה של החברה. אבל האם לא ראוי שעניינים חינוכיים אלה יונחלו לכל נערי ישראל באמצעות מערכת החינוך הרשמית של המדינה, המתקצבת ביותר מ-50 מיליארד שקל, הנתח הגדול ביותר של תקציב המדינה?

לזכותה של מערכת החינוך יאמר שהיא אכן מבינה שזהו חלק מרכזי מתפקידה. תחת הקטגוריה "ערכים" בתיאור דמות הבוגר האידיאלי באתר משרד החינוך מופיעים "מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית", "כיבוד ערכי המורשת והתרבות במדינת ישראל" ו"צדק חברתי ואחריות הדדית".

לאחרונה פרסמה גם שרת החינוך החדשה, יפעת שאשא-ביטון, מסמך "אבני דרך" לקראת פתיחת שנת הלימודים הקרובה, המכיל בקרבו שאיפות דומות: "מטרת העל של החינוך בישראל, מגיל לידה ועד גיל 18, היא לטפח בוגרים ובוגרות ערכיים, בעלי ידע ומיומנויות שיאפשרו להם לעצב את זהותם, ... למצות את יכולותיהם מתוך תחושת טעם ומשמעות, ולתרום למדינה, לחברה ולקהילה" (ההדגשות אינן במקור).

במסגרת תחומי דעת ספציפיים הדברים ניכרים עוד יותר. כך למשל ב"דבר המפמ"ר" (לשנת תש"ף) במקצוע האזרחות נאמר כי "תפקידנו לפתח בקרב התלמידים ... זהות אישית, לאומית ואזרחית במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".

נוער בוגרי מערכת החינוך צמאים למשהו שונה לחלוטין.

האמת הפשוטה היא שהמכינות הקדם-צבאיות הן בראש ובראשונה גורם מכונן זהות, וזהו סוד הצלחתן. מטרתן המוצהרת היא חיוק הזהות היהודית והציונית, ומתוך כך חינוך ללקיחת אחריות קהילתית, חברתית ואזרחית, בין השאר בצבא. ראשיתן של המכינות היא במכינות דתיות שביקשו לחזק את הזהות הדתית טרם הגיוס הצבאי ואתגריו במישור זה, והמשכן במכינות המעורבות שהוקמו מעט אחרי רצח ראש הממשלה יצחק רבין מתוך ניסיון לחזק את הזהות הציונית המשותפת אל מול הקרע שנוצר בין חלקי העם. אומנם, בתחילה המכינות תפסו את עצמן כמוסדות אליטיסטיים שנועדו ליצור שכבת הנהגה לאומית; אך כעבור זמן לא רב, משנוכחו עוד ועוד בני נוער לראות שהמכינות יכולות לספק להם את הידע שהם מבקשים ואת תחושת השייכות והמסוגלות שהם שואפים אליה, ומשנוכחו, מצידם, ראשי המכינות בביקוש ובצורך הרחב במה שיש להם להעניק – שונה ייעודן של רוב המכינות. הן פתחו את שעריהן בפני קהלים רחבים והולכים, ולמעשה עברו להיות "ממכינות לאלופים – למכינות לאלפים".

עיקר הזמן במכינות מוקדש כיום ללימוד של טקסטים יהודיים וציוניים או של סוגיות פוליטיות וחברתיות שמעסיקות את העם היושב בציון, ולפעילויות קהילתיות מסוגים שונים. מטרתם של הלימוד וההתנדבות היא להכיר לחניכים את המורשת ואוצרות התרבות היהודית, ליצור בקרבם תחושת שייכות למדינה, לעם היהודי ולחברה הישראלית, ולפתח בהם תחושת אחריות

שנת הלימודים שישה-שבעה סמינרים המערבים טיולים, לימוד ומפגשים עם "זמים חברתיים, מנהיגים ומובילי שינוי" בחברה הישראלית. בעקבותיה קמו תוכניות נוספות, כגון "רתמים" ו"דרך פרת" שחזונה "עיצוב זהות ישראלית ופיתוח מנהיגות בקרב בני נוער מכל קצוות הארץ – בנים, בנות, דתיים וחילונים מהפריפריה ומהמרכז. אנו שואפים לחנך דור צעיר ומוכשר השואף לקחת חלק בעיצוב פני החברה הישראלית".

היזומה מבורכת, אך היא כמובן חלקית ומצומצמת; תהליך שהוא רק התחלה של תהליך, מתוך ציפייה שהתלמידים שלקחו בו חלק ימשיכו למכינות עצמן כדי להשלימו. כך שגם ניסיון זה אינו מספיק לפצות על הכשל של מערכת החינוך.

בעיניי, הפתרון חייב לערב גם את מערכת החינוך עצמה. היא צריכה לבחון את המתרחש במכינות ולהטמיע אל תוכה את הכלים והתהליכים – עם ההתאמות הנדרשות כמובן. במובן זה המכינות יכולות לשמש למערכת החינוך מקור-למידה, מודל שלאורו היא תוכל להשתפר ולהבין כיצד להתקדם למימוש מטרותיה.

דוגמה מעניינת לכך מתרחשת בתיכון סליסברג בשכונת ארמון הנציב בירושלים. מדובר במיזם של מנהל בית הספר שלעבר, תומר אושרי, שהיה קודם לכן ראש מכינה והחליט בשנת תשע"ד להביא את העקרונות והמתודות שהשתמש בהם במכינה אל תוך בית הספר. התוכנית פועלת בכיתה י"ב, ומגיעה לשיאה לקראת סוף שנת הלימודים בשלושה שבועות שבהם נעצרים הלימודים כליל והתלמידים מביאים לידי ביטוי את התוצרים והתהליכים שעליהם עבדו במהלך השנה כחלק ממקצוע האזרחות – בין

במקצוע ההיסטוריה נכתב בדבר המפמ"ר כי "המורים הטובים... יודעים להתאים את המידע לתלמידיהם, להדגיש את החשוב לבניית זהותם", כגון "למה העם היהודי עדיין כאן בעוד עמים רבים כל כך לא שרדו את תהפוכות ההיסטוריה?" ו"למה הייתה זו דווקא ישראל שניצחה במלחמת העצמאות למרות תנאי הפתיחה הקשים שלה?". מובן שהדברים נוכחים גם במקצועות היהדות כמו מחשבת ישראל ותנ"ך, ומגיעים לשיא במקצוע "תרבות יהודית-ישראלית" שנלמד בכיתות א'-ט' החל משנת הלימודים תשע"ז וכל מטרתו, על פי חוזר המפמ"ר, "לפתוח את ארון הספרים היהודי-ישראלי כבסיס לשפה ולקיום שיח-הזהות... הטקסט הוא גם מטרה בפני עצמה, ונמצא בלב המקצוע, אך הוא גם אמצעי חשוב וחיוני להעמקת הזהות והבירור הערכי, ולחיזוק שייכותו ואחריותו של התלמיד לחברה ולמקום בו הוא גר".

אלא שדווקא לנוכח מודעות והתכוונות אלו של מערכת החינוך להנחלת מרכיבים זהותיים, לאומיים וחברתיים נחשף כישלונה כאשר כה רבים מבוגריה רואים צורך להשלים את המרכיבים הללו באישיותם באמצעות שנה נוספת של למידה במכינה קדם-צבאית. הצלחתן הרבה של המכינות היא אפוא, לעניין זה, תעודת עניות למערכת החינוך בישראל.

התחלות טובות

חלק מראשי המכינות ומבוגריהן הבחינו בכישלון זה של מערכת החינוך. בשנת 2013 נפתחה תוכנית "קשת" של מכינת תבור, שביקשה להתחיל כבר בתיכון את תהליך גיבוש הזהות והפיתוח האישי המתקיים במכינה. במסגרת התוכנית, המיועדת לכיתות י"ב, מתקיימים במהלך

בהם להערכת למידה, לשם פיתוח והקניית ערכים (כפי שנעשה בתיכון סליסברג).

ישאל השואל, האם הבדל הגיל בין תלמידי בית הספר לחניכי המכינה אינו מפקיע את הגזרה השווה ביניהם מכלל אפשרות? דומני שהתוכניות הבית-ספריות של המכינות, כמו גם המכינה הבית-ספרית בסליסברג, עונות על שאלה זו. בני נוער יכולים לעסוק בסוגיות זהות ושייכות, להשפיע ולתרגל לקיחת אחריות על הסביבה והחברה, גם בגילי חינוך החובה. זאת, גם בכיתות צעירות יחסית: יוכיחו החניכים והמדריכים בתנועות נוער, והנערים והנערות המתנדבים במגוון רחב של ארגונים.

ושאלה קשה יותר: היכול בית ספר, שההגעה אליו כפויה, להקרין השפעה ערכית ומוטיבציונית דומה לזו שמקרינה מכינה, מסגרת וולונטרית שהחניכים מגיעים אליה מבחירה? אכן, זהו הבדל אמיתי; ועדיין, אני חושב שזוהו אתגר שעל מערכת החינוך להתמודד איתו. היא אינה יכולה לפטור את עצמה בטענה שהיות שהיא מערכת כפויה אין ביכולתה להעביר את חניכיה תהליכים חינוכיים בעלי משמעות. טענה כזו תשמוט את הקרקע תחת רגליה, ומבחינות רבות תבטל את עצם צדקת קיומה. הכול יודו כי במערכת החינוך – על אף שהיא כפויה – אכן מתרחשים תהליכים חינוכיים. על כן, אין היא יכולה להתחמק מעמידה ביעדי התהליך החינוכי שהוא מן החשובים ביותר שהיא אחראית להם: תהליך גיבוש הזהות וכינון האחריות של תלמידיה על המרחב שהם חיים בו כאזרחי מדינת ישראל וכחלק מהעם היהודי.

בתור בוגר מכינה, ליבי מתחמם בראותי מכינות צעות ברחבי הארץ כפטריות אחר

היתר באמצעות מסע נודד של שבוע שהם מארגנים בעצמם.

זכיתי לקחת חלק במיזם הזה לפני שנתיים כמתנדב. עיקר תפקידי היה לחשוב עם התלמידים כיצד הם רוצים לחשוף את כלל השכבה לתחום שעסקו בו ב"מטלת ביצוע" באזרחות, ולעזור להם להוציא זאת לפועל במהלך שבועות המכינה. בתקופה הקצרה שבה ליוויתי את התלמידים התרשמתי עמוקות מהשפעת המיזם עליהם. אפשר היה להרגיש כיצד אלה שהתמסרו להכנתו ולארגונו התבגרו, הרגישו קשר עמוק יותר לעם ולמדינה, ואף פיתחו תחושת מסוגלות וביטחון ביכולותיהם ככל שהתהליך יתקדם.

אך כמו בתוכניות הסמינרים של המכינות, גם כאן דומה שמדובר במיזם קצר מדי, שמגיע רק בסופו של התהליך החינוכי ארוך-השנים, בשבועות שבהם רבים מהתלמידים כבר עם רגל וחצי מחוץ לבית הספר – ולכן על אף השפעתו הגדולה ומגמתו החיובית, הוא אינו מספק. המכינה הבית-ספרית היא צעד ראשון חיובי ואמין בדרך לעמידה של מערכת החינוך במטרותיה. אבל הדרך עוד ארוכה.

אין כוונתי להטמעה מוחלטת של המכינות בבתי הספר. בית ספר הוא מוסד שונה ממכינה, ויש לו גם ייעודים אחרים ומורכבות משל עצמו. מערכת החינוך נדרשת להבין כיצד ניתן להגיע להישגים חינוכיים בסגנון אלה המתקבלים במכינות מתוך כלים שמתאימים לה. הנה כמה כיוונים אפשריים: יצירת מפגשי למידה ושיח בין תלמידים בבתי ספר שכנים בעלי זהויות ואידאולוגיות שונות; תכנון ובניית טיולים על ידי התלמידים כדרך להכיר את הארץ ויושביה, כולל מפגשי הכנה לקראתם; ניצול מטלות או מבחנים, במקביל לשימוש

הגשם, ופותרות בפני אלפי נערים ונערות נוספים את האפשרות לחוות את החוויה המעצימה והמעצבת שעברתי בעצמי לפני אי אילו שנים. ובכל זאת, שמחה רבה מזו תהיה לי כאשר לא יהיה עוד מקום למכינות בצורתן הנוכחית כיוון שמערכת החינוך תמלא את תפקידה. המכינות יוכלו למצוא

יאיר רוטשילד הוא מנהל אתר האינטרנט של 'השילוח' ומחנך בתיכון הימלפרב.

נטע ברק-קורן

בואו נדבר גם על עובדות

בג"ץ ההפרדה המגדרית באקדמיה מדגים כיצד מחקר עובדתי יכול לסייע בהכרעות חוקתיות ובכך למתן את המתחים הערכיים הנוטים להקצין בהגיעם לבית המשפט העליון. לקראת משפט חוקתי אמפירי

השופטים היושבים בדין.

במאמר קצר זה אבקש להדגים – באמצעות סקירת בג"ץ ההפרדה המגדרית באקדמיה – כיצד מחקר חוקתי אמפירי יכול לסייע בתיחומו של שדה ההכרעה החוקתי. המחקר החוקתי האמפירי הוא גישה חדשה לחקר המשפט הבוחנת סוגיות חוקתיות שהכרעתן תלויה במידה רבה בתוקפם של טיעונים שונים ביחס למציאות – למשל כאשר הצדקתה של מדיניות מסוימת נשענת על טענות בדבר העדפות האוכלוסייה, בדבר התוצאות הצפויות של המדיניות או בדבר בעיות עובדתיות אשר המדיניות באה לפתור. כיום, טענות אמפיריות ממין זה מוצגות על פי רוב בצורה כוללנית ואינן זוכות לבירור מחקרי הולם, שיטתי ושקוף. כפועל יוצא, הדיון החוקתי עלול להתבסס

האם יש לאפשר הפרדה מגדרית בתוכניות אקדמיות לחרדים ולחרדיות או שמא "אין הפרדה ללא הדרה"? בתחרות בין זכויות – חופש דת ותרבות מול שוויון מגדרי – איזו זכות צריכה לגבור? זו לכאורה הייתה השאלה שנידונה בבג"ץ ההפרדה המגדרית באקדמיה שבו פסק בית המשפט העליון ביולי האחרון.

בכל מדינה שמשטרה דמוקרטית ויש בה זכויות אזרח מפגיש המשפט החוקתי בין תפיסות עולם שונות, זכויות מתנגשות וערכים מנוגדים. הדרך המקובלת להגיע להכרעה במצבים אלה היא איזון הערכים והזכויות המתנגשים. זוהי מלאכה חשובה וסבוכה, אולם לא-אחת עולה החשש כי היא אינה מובנית ועקבית דיה וכי האיזון הסופי מושפע מתפיסת העולם והרקע של